

Ганжа О. Г.,

студент 5 курсу, 10 групи, Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОБІГ КРИПТОВАЛЮТИ І ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ

Ключові слова: криптовалюта, біткойн, майнінг.

Keywords: cryptocurrency, bitcoin, mining.

Анотація: У статті досліджуються окремі ознаки криптовалюти як певного фінансового інструменту, засобу накопичення та збереження активів, предмету або засобу вчинення певного злочину в Україні.

Abstract: The article examines certain features of cryptocurrency as a certain financial instrument, a means of accumulation and preservation of assets, object of the crime or tools of committing a specific crime in Ukraine.

Однією із актуальних тем сьогодення як в Україні, так і за її межами є питання про правовий статус та обіг численних криптовалют, кількість яких йде на тисячі. Найпопулярнішою серед них залишається перша електронна валюта у світі – Bitcoin (біткойн), правовий статус якої не є офіційно визначеною на території України. Відомо, що розвиток суспільних відносин майже завжди випереджає розвиток законодавства, тож навіть попри зазначену нормативну неврегульованість Україна продовжує «оцифровуватися»: встановлено близько 10 криптовалютів, а операції на кшталт оплати квітів або кави біткойнами, обміну об'єкту нерухомості на ефіри (Ethereum – ще одна з поширеніших криптовалют у світі) переходять з віртуального світу у площину цілком матеріального.

Окремі особливі ознаки криптовалюти, такі як децентралізованість емісії та анонімність власників гаманців та транзакцій, приваблюють не тільки законслухняних інвесторів, але й представників злочинного середовища, що й зумовлює актуальність дослідження.

Спираючись на принцип «дозволено все, що не заборонено законом», криптовалюту по всьому світові починають використовувати як фінансовий інструмент, а біткойн, у свою чергу, законодавство ЄС визначає як «цифрове представлення вартості, не підтверджене центральним банком або державним органом і не прив'язане до юридично встановлених валютних курсів, яке може використовуватися як засіб обміну для покупки товарів і послуг, їх передачі та зберігання, і може набуватися в електронному вигляді».

У науковій літературі висловлено позицію про те, що незважаючи на різне ставлення окремих держав до Bitcoin, криптовалюта існує та ефективно функціонує саме як гроші, що мають певні особливості (відсутність емісійного центру, анонімність платежів, відсутність забезпечення реальної вартості тощо). Навряд чи відмова від вирішення питання про нормативне регулювання криптовалют або зволання з його розв'язанням зупинить їх розповсюдження, але за такого підходу власники та учасники інших транзакцій продовжуватимуть перебувати поза захистом та інколи (у випадку прямої заборони) – поза легальним обігом. Широке розповсюдження Bitcoin як засобу платежу вимагає надання хоча б спочатку цьому різновиду криптовалют певного статусу, створення механізму регулювання операцій та угод, здійснення максимально можливої ідентифікації учасників платіжних операцій із застосуванням Bitcoin, контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів, що його використовують тощо [Рядінська В. О. Фінансово-правова природа Bitcoin та їх обіг в умовах правової невизначеності /

Вороновські читання (Фінансове право : сучасний стан та перспективи) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 5 жовтня 2016 р. / Редкол.: А. П. Гетьман, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін. – Київ : Асоціація фінансового права України, 2016. – С. 211-212].

Національний банк України (далі – НБУ) у своєму роз'ясненні від 10.11.2014 року щодо правомірності використання в Україні віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin зазначив, що остання повинна розглядатися як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу. За відсутності правової визначеності обігу криптовалюти в Україні НБУ в Листі від 08.12.2014 року № 29-208/72889 застеріг від використання віртуальних валют для обміну на товари або грошові кошти, оскільки це пов'язано з ризиком залучення до діяльності з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України), або фінансування тероризму (258-5 КК України). Втім, не є можливим і доцільним просто заборонити все, що може бути використане у злочинній діяльності (грошову одиницю України, долари США, комп'ютери, апарати стильногового зв'язку тощо). Але цілком слухно НБУ неодноразово попереджав про ризики шахрайства (ст. 190 КК України) для осіб, що володіють або мають намір володіти криптовалютою та брати участь в операціях з нею.

Віртуальна валюта сьогодні починає виконувати функцію засобу накопичення, виступати засобом збереження активів, своєрідним «цифровим золотом». Її перевагу вбачають у тому, що ані держава, ані будь-хто інший не може забрати цифрові гроші, на кшталт тих, що знаходяться в кишені костюму, гаманці, в сейфі вдома, чи то на депозиті в банку. Ця ж властивість криптовалюти водночас робить її потенційно вигідним «фінансовим інструментом» в межах корупційної діяльності (згідно з приміткою до ст. 45 КК України, корупційними злочинами визнаються злочини, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368 – 369-2 КК України), під час ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України), фіктивного підприємництва (ст. 205 КК України), контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК України), незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК України), захоплення заручників (ст. 147 КК України) з метою спонукання до сплати криптовалюти як умови звільнення заручника (див.: справа № 127/13772/17 з Єдиного реєстру судових рішень) тощо. Відомі випадки, коли вірус потрапляв у комп'ютер і зашифровував усі файли, після чого вимагав оплату розблокування в цифровій валюті – біткойнах. Тим самим віртуальна валюта може бути також предметом вимагання (ст. 189 КК України). Причому грошовий еквівалент при розрахунках або вчиненні інших (в тому числі злочинних) дій з криптовалютою національні суди вже обчислюють як у доларах США, так і у гривнях.

Тому у широкому розумінні криптовалюту можливо розглядати як засіб вчинення злочину, або як його предмет, якщо під останнім розуміти не тільки речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон пов'язує наявність ознак того чи іншого злочину, але й інші явища (судячи, крім самої криптовалюти, слід відносити електричну або теплову енергію, інформацію тощо).

Привабливість криптовалюти для злочинного світу пов'язана з тим, що в основі біткойна та інших криптовалют лежить принцип децентралізації та система блокчейн (Blockchain): електронні гроші не мають прив'язки і не контролюються жодним фінансовим органом якої-небудь країни, користувачі системи залишаються анонімними і мають рівні статуси.

Тому, на жаль, «унеможливлення встановлення користувачів та власників електронних гаманців платіжних систем та можливості їх блокування ... дозволяє представникам терористичних організацій вести збройний опір, незаконну протидію та перешкоджання виконанню службових обов'язків співробітниками правоохоронних органів і військовослужбовцями Збройних Сил України, задіяним у проведених антитерористичній операції на Сході України» (справа № 761/34180/16-к з Єдиного реєстру судових рішень).

Через правову невизначеність статусу криптовалют в Україні страждають і «майнери», яким загрожує адміністративна відповідальність, штрафи та конфіскація недешевого обладнання для майнінгу, а в окремих випадках – кримінальна відповідальність.

Таким чином, держава не повинна залишатися осторонь розвитку суспільних відносин і має належним чином реагувати на кримінальні виклики сьогодення, але після виваженого регулювання питання обігу криптовалют в системі фінансового права та пов'язаних з ним інших галузей та дисциплін.

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ

У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Матеріали XVI Всеукраїнської кримінологічної
конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених

(м. Харків, 12 грудня 2017 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2017

УДК 343.9.01:005.44
ББК 67.61я431
3-68

Редакційна колегія:
проф. А. П. Гетьман;
проф. Б. М. Головкін;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова,
канд. юрид. наук, ас. О. В. Таволжанський,
канд. юрид. наук, ас. Н. В. Сметаніна,
канд. юрид. наук, ас. К. Д. Кулик,
канд. юрид. наук, ас. О. О. Шуміло,
ст. лаб. К. С. Остапко

3-68 **Злочинність** у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр.
кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Хар-
ків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. –
Харків : Право, 2017. – 420 с.

ISBN 978-966-937-307-6

ISBN 978-966-937-307-6

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017